

Canadian Diplomacy and the Hungarian Revolution

La diplomatie canadienne pendant la révolution hongroise

A kanadai diplomácia az '56-os magyar forradalom idején

1956 – 1957

*Un Aperçu • A Documentary Perspective • Dokumentumgyűjtemény
(magyar előszóval)*

Compilé par/Compiled by/Összeállította

Greg Donaghy

Section des affaires historiques, Affaires étrangères Canada
Historical Section, Foreign Affairs Canada

ELŐSZÓ

1956 januárjában az európai béke és biztonság szempontjából reménytelibbek voltak a kilátások, mint az előző tízegynéhány évben bármikor. Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála, az 1954. májusi genfi konferencia és a szintén Genfben, 1955-ben megrendezett csúcserkeztet, melyen 1945 óta először ültek tárgyalóasztalhoz a szovjet és a nyugati vezetők, mind a nemzetközi feszültségek enyhülését sejtették. Louis Saint-Laurent kormányfő kabinetjét azonban nem győzték meg ezek a fejlemények, ezért 1955 őszén elküldték Moszkvába Lester B. Pearson külügyminisztert, helyzetfelmérés céljából. A kanadai diplomácia vezetője nagyra értékelte mozgalmas találkozáját Nyikita Hruscsov szovjet miniszterelnökkel, akiről később azt mondta, hogy csak egy – a világ egyik legnagyobb hatalmú emberévé lett – ukrán paraszt lehet egy személyben ennyire nyers és zabolátlan. A liberális és realista szemléletű Pearson, aki 1955 novemberében tért vissza Ottawába, óvatos optimizmussal fogadta a „békés egymás mellett élést”¹ szorgalmazó szovjet javaslatot.

Hruscsov 1956 februárjában, a Kommunista Párt XX. Kongresszusán elhangzott, Sztálint „leleplező” beszéde jelentősen hozzájárult Kanada Moszkva szándékaiba vetett bizalmának megerősödéséhez. „Kétségtelen, hogy Sztálin mítosza szertefoszlóban van – adott hangot elégedettségének Pearson, majd hozzátette: Minden esély megvan rá, hogy halála után Sztálin holttestét – Oliver Cromwelléhez hasonlóan – felakasztják és felnégyelik.”² A szovjet politika enyhülése és a liberalizáció egész kelet-európai térséget átjáró fuvallata arra készítette a külügyminisztériumi tisztviselőket, hogy felülvizsgálják a szovjet érdekszférába tartozó államokhoz fűződő viszonyukat. Robert Ford, az Európai Igazgatóság

¹ 237. távirat, Bonnól (Pearsontól) Ottawába. (1955. október 15.) In: Donaghy, Greg (szerk.) 1999. *Documents on Canadian External Relations, Volume 21: 1955*. Canada Communication Group. Ottawa. 1167. o.

² Pearson, Lester B.: Memorandum for the Prime Minister (1956. március 27.) In: Donaghy, Greg (szerk.) 2002. *Documents on Canadian External Relations, Volume 23: 1956-57 Part II*. Canadian Government Publishing. Ottawa. 911. o.

vezetője s egyben a Szovjetunióval kapcsolatos kérdések legnevesebb kanadai szakértője, határozottan amellett szállt síkra, hogy a kormány erősítse gazdasági, tudományos és kulturális kapcsolatait ezekkel az országokkal. „Ezek a diktatúrák nem fognak megdőlni – írta 1956 júniusában –, ezért inkább arra kellene törekednünk, hogy elfogadhatóbbá tegyük őket a magunk számára. Bátorítanunk kell Moszkvával szembeni önállósodási törekvéseiket, ugyanakkor világossá kell tennünk, hogy nincsenek háborús szándékaink, és a fennálló társadalmi és politikai berendezkedésüket sem szeretnénk radikálisan megváltoztatni.”³

Kelet-Európa népei mégis változásra vágytak, és azt szerették volna, ha ezekre minél előbb sor kerül. 1956 őszén a kanadai tisztviselőket alaposan meglepték a „nacionalista” színezetű lengyel és magyar kommunista rezsimeket megingató megmozdulások. A kanadai diplomaták hasonló csodálkozással fogadták, amikor október végén a magyar értelmiségiek és egyetemisták felkelése következtében a szovjet csapatok Budapest elhagyására kényszerültek. Amint az a kötet első dokumentumai bizonyítják, a kanadaiak kezdetben az ENSZ gyors beavatkozásában reménykedtek, mely véget vetett volna az erőszaknak és lehetőséget teremtett volna Nagy Imre miniszterelnök kormánya számára, hogy békés kompromisszumot kössön Moszkvával és megteremtse egy liberális államrend alapjait.

A remény azonban szertefoszlott, amikor néhány nappal később a szovjet katonák és harckocsik újra bevonultak a magyar fővárosba, majd kegyetlenül leszámoltak a gyengén felfegyverzett felkelőkkel és felállítottak egy bábkormányt. Mivel Magyarországról csak szórványos információkat kaptak, Pearson és munkatársai a távolból próbálták értelmezni az eseményeket. „A felkelők, és az ő követeléseiket mindenáron teljesíteni akaró Nagy Imre hibája az volt – magyarázta Jules Léger, akkori külügyminiszter-helyettes –, hogy túlságosan gyorsan, túlságosan messzire merészkedtek.” [12. dokumentum] Jules Léger hasonló szigorral ítélte el, hogy az általa „teljesen érzéketlennek” nevezett nyugati államok

³ Ford, Robert: Memorandum by Head, European Division (1956. június 12.) In: *ibid.* 877. o.

képtelenek voltak megfelelően reagálni [11. dokumentum]. A valóság még ennél is szomorúbb volt. Bár Léger azt nem állítja, hogy az újbóli magyarországi szovjet hatalomátvétel a Szezei-csatorna visszafoglalása céljából október 29-én indított francia-brit offenzíva következménye volt, meggyőződése szerint a két meghatározó NATO-tag közel-keleti kalandja elfordította az ENSZ-ben az afro-ázsiai országokat a Nyugattól, amelynek emiatt nem sikerült kihasználnia Moszkva Budapesttel kapcsolatos kezdeti bizonytalankodását és egy Magyarország számára kedvező megoldást kialakítania.

Az olvasókat talán meglepi, milyen sok dokumentum szól a magyarországi eseményekkel kapcsolatos indiai reakciókról. Ez nem véletlen. Az 1940-es évek végétől a kanadai döntéshozók hatalmas erőfeszítéseket tettek India és az el nem kötelezett afrikai és ázsiai országok vezetőjének tekintett indiai miniszterelnök, Jawaharlal Nehru megnyerésére⁴. A magyarországi forradalom e politika próbakövének volt tekinthető, és számos problémát felszínre hozott. India és követői csak vonakodva voltak hajlandók a magyar ügy mellé állni New Yorkban, ami számos kanadai diplomatának keserűséget és csalódást okozott. „Azt hiszem, be kell vallanunk – ismerte el Ford –, hogy az ENSZ Magyarországgal szemben tanúsított magatartás a hatalmas kudarc volt. (...) Az arab és ázsiai országok egyszerűen nem akarták megérteni azt a leckét, amiből ők maguk is sokat tanulhattak volna a szovjet rendszer természetéről.” [55. dokumentum]

Bár tökéletesnek nem voltak mondhatók, Kanadának a forradalom után egész Európát ellepő magyar menekültáradattal kapcsolatos intézkedései sokkal pozitívabb példának tekinthetők, mint az ENSZ-ben tanúsított közönye. Háború utáni virágzó gazdaságának köszönhetően Kanadában minden adott volt e probléma hatékony kezeléséhez, és Pearson mindent meg is tett annak érdekében, hogy a kormány hozzájárulását biztosítsa. Ideológiai és humanitárius megfontolásoktól vezérelve a külügyminiszter a menekültek irányába országos, illetve nemzetközi szinten megnyilvánuló

---

⁴ Donaghy, Greg: „The Most Important Country in the World” Escott Reid in India, 1952-57. In: Donaghy, Greg és Roussel, Stéphane 2004. *Escott Reid: Diplomat and Scholar*. McGill-Queen's University Press. Montreal & Kingston. 67-84. o.

szolidaritáshoz méltó bőkezűséget várt Ottawától. De nem volt könnyű a dolga. A kabinet e kötetben közreadott vitaanyagaiból kiderül, a menekültek befogadásával kapcsolatban milyen kényes kérdéseket vetődtek fel a föderális, illetve tartományi hatáskörök megoszlásáról, s ezek milyen óvatosságra intették a minisztereket. A kanadai politikusokban kétségek merültek fel afelől, vajon a Vörös Kereszt képes-e felügyelni a kanadai segélyek célba juttatását, és emiatt nem akarták túl gyorsan növelni a támogatások mértékét. Mindezek ellenére a kormány végül eltörölte a bevándorlókkal szemben támasztott szokásos követelményeit és bőkezűen támogatta a magyarországi menekültek kanadai letelepedését. Ennek köszönhetően egy év leforgása alatt közel 30000 magyar talált otthonra Kanadában, és járult hozzá érezhetően az ország akkoriban kialakuló multikulturális arculatához.

* * *

Az olvasó által kezében tartott rövid kötet, mely a kanadai diplomácia és az 1956-os magyar forradalom kapcsolatát igyekszik bemutatni, a Kanada külkapcsolatairól évente megjelentetett külügyminisztériumi dokumentumgyűjtemény, a *Documents on Canadian External Relations* (franciául: *Documents relatifs aux relations extérieures du Canada*) 23. kötetének részét képezi. A kanadai kormány külpolitikai és diplomáciai vonatkozású dokumentumainak alapvető forrásaként számon tartott sorozat első kötete 1967-ben látott napvilágot. Az azóta megjelent kötetek teljes részletességgel adnak számot Kanada legfontosabb külpolitikai döntéseiről, illetve ezek hátteréről. Az eddig kiadott 25 kötet az 1909-től (vagyis a minisztérium felállításának évétől) 1959-ig terjedő időszakot öleli fel. A sorozat részeként két különkiadás is napvilágot látott, az Új-Fundland Kanadai Államszövetséghez történő 1949-es csatlakozását megelőző 40 éves időszakról. A sorozat köteteiben ez idáig több mint 20 000 dokumentum kapott helyet, ami mintegy 35 000 oldalnyi szöveget és egy olyan nagy horderejű vállalkozást jelent, amely egyike a kanadai történelem legjelentősebb könyvkiadási projektjeinek⁵.

---

⁵ Donaghy, Greg: Documenting the Diplomats: The Origins and Evolution of *Documents on Canadian External Relations*. *The Public Historian*. 25/1. (2003. tél) 9-28. o.

Ezek a kötetek, amint a sorozat teljes egésze is, a korabeli kanadai külügyminisztérium és a miniszterelnöki kabinetiroda dossziéin alapulnak. Szükség esetén a források kiegészültek a miniszterek és magas rangú tisztviselők magánjellegű dokumentumaival, illetve a többi minisztérium archívumaival. A Kanada és a magyar forradalom kapcsolatát bemutató kötet előkészítése során szabadon tanulmányozhattam a külügyminisztérium valamennyi dossziéját és számos egyéb forrásból származó dokumentumgyűjteményt.

A további kutatások megkönnyítése céljából a forrás minden dokumentum jobb felső sarkában megtalálható. A nyomtatásban eddig meg nem jelent kanadai dokumentumokat egy kereszt (+) jelöli. A szerkesztő által kihagyott részeket három pont (...) jelzi. A „group corrupt” kifejezést azokon a helyeken használtuk, ahol gondot okozott az eredeti távirat szövegének kibetűzése. A szerző által törölt szavak és szövegrészek, a lapszéli jegyzetek és a terjesztési listák csak azokban az esetben szerepelnek a dokumentumokban, lábjegyzetek formájában, ahol valamilyen jelentőséggel bírnak. Ha az ellenkezőjét külön nem jeleztük, feltételeztük, hogy a címzettek elolvasták a dokumentumokat. A tulajdon- és a földrajzi neveket normalizáltuk. A szerkesztő – mindenfajta jelölés nélkül – kijavította a helyesírási, központosítási és az átírásból adódó hibákat, amennyiben a szöveggörnyezetből egyértelműen kiderült az adott szövegrészlet értelme. Minden egyéb szerkesztői szövegbetoldást szögletes zárójel jelez. A dokumentumok nyelve angol vagy francia, attól függően, hogy az eredeti szöveg milyen nyelven íródott.

GREG DONAGHY
OTTAWA, ONTARIO
2004. SZEPTEMBER